

Andrzej S. Dyszak

Nazwy mężczyzn homoseksualnych we współczesnym języku polskim

Studia Językoznawcze 11, 55-80

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANDRZEJ S. DYSZAK

Bydgoszcz

NAZWY MĘŻCZYZN HOMOSEKSUALNYCH WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU POLSKIM

Słowa kluczowe: nazwy homoseksualistów, definicje, kwalifikatory

W książce Michała Witkowskiego o tematyce gejowskiej pt. *Lubiewo* (nominowanej – *notabene* – do nagród: Paszporty Polityki 2005, Fenomeny „Przekroju” 2005, Nike 2006 i uhonorowanej Nagrodą Literacką Gdynia 2006 oraz Nagrodą Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek 2006) znaleźć można taką oto wypowiedź jednego z bohaterów pierwszej części, zatytułowanej *Księga ulicy*:

Rozkręcają się. O tym, że teraz to już nie jest to. Nie ma żołnierzy, nie ma parku, a pedały bawią się w nowoczesnym i eleganckim barze, w którym jest modnym bywać każdemu, pełno tam dziennikarzy i elity. Ale to nie są już pedały, tylko geje. Solarium, techno, fu-bździiu¹.

¹ M. Witkowski, *Lubiewo*, Kraków 2005, s. 40 [podkr. – A.S.D.].

Przeciwstawienie „pedały – geje” sygnalizuje nie tylko zmiany zachodzące w środowisku mężczyzn o orientacji homoseksualnej, ale także zmiany w nazywaniu osób należących do tej grupy społecznej. Zmiany w tym zakresie można także dostrzec, badając i porównując zawartość zarówno podstawowych słowników definicyjnych języka polskiego z okresu ostatnich 50 lat, tj. *Słownika języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego (SJPD), *Słownika języka polskiego PWN* pod red. M. Szymczaka (SJPSz), *Słownika współczesnego języka polskiego* pod red. B. Dunaja (SWJP) oraz *Uniwersalnego słownika języka polskiego* pod red. S. Dubisza (USJP), jak i słowników polszczyzny potocznej, a mianowicie *Słownika argotyzmów* S. Kani (SA), *Słownika polszczyzny potocznej* J. Anusiewicza i J. Skawińskiego (SPPAiS), *Słownika polszczyzny potocznej* M. Czeszewskiego (SPPCz), *Totalnego słownika najmłodszej polszczyzny* B. Chacińskiego (TSNP)², *Słownika polskich leksemów potocznych* pod red. W. Lubasia (SPLP)³, w tym także najnowszych słowników internetowych polszczyzny potocznej i slangów: „słownika najmłodszej polszczyzny” na portalu Vasidas⁴ (VID), *Słownika Polskiego Slangu*⁵ (SPS), *Miejskiego słownika slangu i mowy potocznej*⁶ (MSSiMP). Ze względu na pojawiające się w niektórych z wymienionych słowników kwalifikatory, jak *gwara więzienna*, *gwara przestępcza* czy *wulgarny*, sprawdziłem także obecność odpowiednich haseł w *Słowniku tajemnych gwar przestępczych* K. Stępniaaka (STGP) oraz w *Słowniku polskich przekleństw i wulgaryzmów* M. Grochowskiego (SPPiW)⁷.

² W słowniku tym brak odpowiednich haseł w tradycyjnym rozumieniu (jak w innych słownikach), natomiast nazwy mężczyzn homoseksualnych zostały omówione (nie zdefiniowane!) w rozdziale *Homiki* (s. 118–119). Rozdział ten tylko w kilku drobnych szczegółach różni się od tak samo zatytułowanego rozdziału we wcześniejszym *Wyczesanym słowniku najmłodszej polszczyzny* (WSNP) tego samego autora (zob. s. 61–64), do którego w związku z tym nie będę się już odwoływał.

³ Dostępne tomy tego słownika (1–5) obejmują tylko leksemy na litery od A do K.

⁴ Zob. <http://www.vasidas.webpages.pl/>. Jak piszą redaktorzy tego słownika, „Vasidas powstał po to aby ułatwić ludziom zrozumienie słów wchodzących w skład języka potocznego, używanego w codziennej konwersacji” (<http://www.vasidas.webpages.pl/info.html>).

⁵ Zob. <http://poprzednia.univ.gda.pl/slang/>.

⁶ Zob. <http://www.miejski.pl/>.

⁷ Wyniki analiz przeprowadzonych z wykorzystaniem wymienionych słowników zostaną porównane z wynikami ankiety, jaką przeprowadziłem wśród studentów wszystkich roczników filologii polskiej UKW w Bydgoszczy (150 osób) w roku akademickim 2010/2011.

USJP (najnowszy ze słowników polszczyzny ogólnej) zawiera niewiele nazw osób homoseksualnych płci męskiej. Są to rzeczowniki: *ciota*, *gej/gay*⁸, *homoseksualista*, *pederasta*, *pedalstwo*, *pedał*, *pedzio*. W SJPD – spośród nazw odnotowanych w USJP – znaleźć można tylko rzeczowniki *homoseksualista*, *pedał* i *pederasta*. Natomiast w SJPSz i w SWJP pojawiło się już hasło *ciota* (odnotowane w USJP, a którego brak w SJPD). Poza tym w SWJP odnotowano także hasła *gej*, *pedalstwo* i *pedzio* (nieobecne jeszcze w SJPSz), a co ciekawsze – również hasła, których brak w późniejszym USJP, a mianowicie: *homek* i *homoś*. Najwięcej nazw występuje w SWJP (9), zob. tabela 1.

Tabela 1

Nazwy homoseksualnych mężczyzn w słownikach polszczyzny ogólnej

	SJPD	SJPSz	SWJP	USJP
<i>homoseksualista</i>	x	x	x	x
<i>pedał</i>	x	x	x	x
<i>pederasta</i>	x	x	x	x
<i>ciota</i>		x	x	x
<i>gej</i>			x	x
<i>gay</i>				x
<i>pedalstwo</i>			x	x
<i>pedzio</i>			x	x
<i>homek</i>			x	
<i>homoś</i>			x	

Porównując z kolei zawartość słowników polszczyzny ogólnej z zawartością wskazanych wyżej słowników polszczyzny potocznej, slangów, wulgaryzmów i przekleństw, zauważa się brak w nich rzeczowników *homoseksualista* i *pederasta*, ale pojawiają się tam aż 33 zupełnie inne nazwy, nienotowane w słownikach polszczyzny ogólnej⁹.

⁸ Tylko w tym słowniku (przy hasle *gej*) podaje się alternatywny sposób zapisu: *gay*. Pod hasłem *gay* odsyła się do hasła *gej*.

⁹ Pomijam kilkanaście nazw, które wystąpiły tylko w STGP (*cieplaczek*, *ciepły braciszek*, *ciepły Jasiu*, *cwelątko*, *cweler*, *cwelisko*, *cweluś*, *cwer*, *cwerniak*, *cweryk*, *parówka*, *pedo*, *pedzik*), uznając na tej podstawie, że poza gwara więzienną nie są one obecne we współczesnej polszczyźnie: ani standardowej, ani potocznej.

Spośród rzeczowników odnotowanych w SJPD, SJPSZ, SWJP i USJP można w nich znaleźć następujące hasła: *ciota* (SA, SPPAiS, SPPCz, TSNP, SPLP, SPS, MSSiMP, SPPiW), *pedzio* (SA, SPPAiS, SPPCz, SPS, MSSiMP, STGP), *homek* (SPPCz, TSNP, SPLP, VID, STGP), *pedał* (SPPAiS, TSNP, SPS, MSSiMP, STGP), *homoś* (SPPCz, SPLP, VID, MSSiMP), *gay* (SA), *gej* (TSNP, MSSiMP) i *pedalstwo* (SPPAiS, SPPCz). Brak w nich rzeczowników *homoseksualista* i *pederasta*.

Do nazw nienotowanych w słownikach polszczyzny ogólnej należą: *adidas* (SA, SPLP), *branża* (TSNP, MSSiMP), *cieplak* (TSNP, SPLP, VID, MSSiMP, STGP), *ciepły* (SPPCz, TSNP, SPLP, MSSiMP, STGP)¹⁰, *ciotka* (SPS, STGP, SPPiW¹¹), *cwel* (SA, SPPAiS, SPPCz, SPLP, SPS, MSSiMP, STGP)¹², *czajnik*, *fag*, *faggot* (MSSiMP), *gejowy* (VID), *gejsza*, *gładki* (MSSiMP), *homik* (TSNP, VID, MSSiMP), *homo* (SPPCz, TSNP, SPLP, STGP), *homoerota* (SPLP), *homoniepewny* (SPPCz, STGP)¹³, *homo-niewiadomo* (SPPAiS, SPPCz, TSNP¹⁴, SPLP¹⁵, SPS), *homos* (SPLP, VID), *homoser* (SPLP), *homoserek* (SPPCz, SPLP), *homospecjalista* (SPLP), *homuś* (SPPCz, SPLP, STGP), *kochający inaczej*¹⁶ (SPLP, TSNP), *lawenda* (TSNP), *parówa* (SA, SPPAiS, SPPCz, STGP, SPS, MSSiMP), *pedryl* (SA, SPPAiS, SPPCz, TSNP, SPS, MSSiMP, STGP), *pedziu* (SPPCz, STGP)¹⁷, *pedalały* (SPPCz), *pedalony* (SPPCz, MSSiMP), *wesołek* (MSSiMP). Obok większości nazw prostych (jednowyrazowych), jak wymienione wyżej, pojawiają się w tych słownikach także nazwy złożone (zestawienia): *ciepły brat* (SA, SPPCz, TSNP, SPLP), *obcisły gej*, *pedalony gej* (MSSiMP).

¹⁰ W internetowym słowniku VID odnotowany został zwrot *być ciepłym* w znaczeniu: „mieć skłonności homoseksualne, okazywać niezdrowe zainteresowanie osobnikami swojej płci”.

¹¹ Wyraz ten pojawia się pod hasłem *ciota* jako jego zdrobnienie.

¹² Rzeczownik ten ma szersze (albo drugie) znaczenie. Jedynie jako nazwa homoseksualisty (znaczenie węższe) definiowany jest w SPPAiS. Natomiast w pozostałych słownikach dodatkowo (SA, STGP) lub tylko (SPS, MSSiMP) jako ‘mężczyzna zmuszany do odbywania stosunków homoseksualnych/oralnych i analnych’ (w warunkach więziennych: ‘więzień zgwałcony’), a więc niekoniecznie odnosi się do mężczyzn homoseksualnych.

¹³ *Homoniepewny* nie ma w tym słowniku odrębnego hasła, podany jest jako alternatywna nazwa pod hasłem *homo*.

¹⁴ Autor stosuje inną pisownię tego wyrazu, por. *homo-nie-wiadomo*.

¹⁵ Autor odpowiedniego hasła podaje też alternatywny do *homo-niewiadomo* zapis tego rzeczownika, a mianowicie *homoniewiadomo*.

¹⁶ Wyrażenie to znajdziemy także w tytule „Magazynu kochających INACZEJ”.

¹⁷ W obu słownikach *pedziu* nie ma odrębnego hasła, podany jest jako rzeczownik alternatywny do rzeczownika *pedzio*.

Warto również spojrzeć osobno na drukowane słowniki polszczyzny potocznej (SA, SPPAiS, SPPCz, TSNP, SPLP) i na wymienione na wstępie słowniki internetowe (VID, SPS, MSSiMP).

Tylko w tych pierwszych pojawiły się takie nazwy (nienotowane także w STGP i w SPPiW), jak: *adidas* (SA, SPLP), *ciepły brat* (SA, SPPCz, TSNP, SPLP), *homoerota*, *homoser* (SPLP), *homoserek* (SPPCz, SPLP), *homospecjalista* (SPLP), *kochający inaczej* (TSNP, SPLP), *lawenda* (TSNP), *spedałały* (SPPCz). Słowniki te zawierają (łącznie) 23 nazwy nienotowane w słownikach definicyjnych. Najwięcej nazw zawiera SPPCz (ogółem 18, w tym 1 nienotowana w innych słownikach: *spedałały*), zob. tabela 2.

Do nazw, które pojawiły się jedynie w słownikach internetowych, należą: *czajnik*, *fag*, *faggot* (MSSiMP), *gejowy* (VID), *gejsza*, *gładki*, *obcisty gej*, *spedalony gej* i *wesołek* (MSSiMP). Słowniki te zawierają (łącznie) 20 nazw nienotowanych w słownikach definicyjnych. Najwięcej nazw zawiera MSSiMP (ogółem 21, w tym 8 nienotowanych w żadnym innym słowniku), zob. tabela 3.

Między wymienionymi wyżej słownikami można zaobserwować liczne różnice w sposobie kwalifikowania i definiowania nazw mężczyzn homoseksualnych.

Tabela 2

Nazwy homoseksualnych mężczyzn w drukowanych słownikach
polszczyzny potocznej¹⁸

		SA	SPPAiS	SPPCz	TSNP	SPLP
<i>ciota</i>	5	x	x	x	x	x
<i>pedryl</i>	4	x	x	x	x	
<i>cwel</i>	4	x	x	x		x
<i>ciepły brat</i>	4	x		x	x	x
<i>homo-niewiadomo</i>	4		x	x	x	x
<i>pedzio</i>	3	x	x	x		
<i>parówa</i>	3	x	x	x		
<i>pedał</i>	3	x	x		x	
<i>homek</i>	3			x	x	x
<i>homo</i>	3			x	x	x
<i>adidas</i>	2	x				x
<i>pedalstwo</i>	2		x	x		
<i>ciepły</i>	2			x	x	
<i>homoserek</i>	2			x		x
<i>homoś/homuś</i>	2			x		x
<i>cieplak</i>	2				x	x
<i>kochający inaczej</i>	2				x	x
<i>gay</i>	1	x				
<i>gej</i>	1				x	
<i>homoniepewny</i>	1			x		
<i>pedziu</i>	1			x		
<i>spedałaty/spedalony</i>	1			x		
<i>branża</i>	1				x	
<i>homik</i>	1				x	
<i>lawenda</i>	1				x	
<i>homoerota</i>	1					x
<i>homos</i>	1					x
<i>homoser</i>	1					x
<i>homospecjalista</i>	1					x

¹⁸ Pogrubionym drukiem zostały wyróżnione nazwy nieobecne w słownikach polszczyzny ogólnej.

Tabela 3

Nazwy homoseksualnych mężczyzn w słownikach internetowych¹⁹

		VID	SPS	MSSiMP
<i>cieplak</i>	2	x		x
<i>homik</i>	2	x		x
<i>homoś</i>	2	x		x
<i>ciota</i>	2		x	x
<i>cwel</i>	2		x	x
<i>parówa</i>	2		x	x
<i>pedał</i>	2		x	x
<i>pedryl</i>	2		x	x
<i>pedzio</i>	2		x	x
<i>gejowy</i>	1	x		
<i>homek</i>	1	x		
<i>homos</i>	1	x		
<i>ciotka</i>	1		x	
<i>homo-niewiadomo</i>	1		x	
<i>branża</i>	1			x
<i>ciepły</i>	1			x
czajnik	1			x
fag	1			x
faggot	1			x
<i>gej</i>	1			x
gejsza	1			x
gładki	1			x
obcisły gej	1			x
<i>spedalony</i>	1			x
spedalony gej	1			x
wesołek	1			x

¹⁹ Pogrubionym drukiem zostały wyróżnione nazwy nieobecne w drukowanych słownikach polszczyzny ogólnej i potocznej oraz w SPPiW i STGP.

1. Porównanie słowników definicyjnych polszczyzny ogólnej

W USJP każdy z wymienionych wyżej rzeczowników opatrzony został albo kwalifikatorami wskazującymi na przynależność danego rzeczownika do terminologii medyczno-psychologicznej (zob. *homoseksualista*, *pederasta*), albo kwalifikatorami *potoczny* i/lub *pospolity* (zob. *ciota* b), *gej*, *pedalstwo* b), *pedał*, *pedzio*). Rzeczownik *pedalstwo* ('ogół homoseksualistów' – w domyśle: mężczyzn homoseksualnych) opatrzony został dodatkowo kwalifikatorem *pogardliwy*. Można zatem odnieść wrażenie, że w standardowej odmianie współczesnego języka polskiego brak odpowiedniej nazwy bez jakiegoś nacechowania stylistycznego lub ekspresywnego. Natomiast w SJPD rzeczowniki *homoseksualista* i *pederasta* nie są opatrzone jakimkolwiek kwalifikatorem (podobnie w SJPSz i w SWJP), co pozwala sądzić, że w czasach powstawania SJPD (a także później) wyrazy te funkcjonowały jako standardowe nazwy osób homoseksualnych o różnym zakresie odniesienia: *homoseksualista* jako nazwa ogólna (odnosząca się zarówno do mężczyzn, jak i kobiet – w jego definicjach w SJPD, SJPSz i SWJP użyto rzeczownika *osoba*), *pederasta* jako nazwa homoseksualnego mężczyzny (w jego definicjach w SJPD, SJPSz i SWJP użyto rzeczownika *mężczyzna*). W USJP zakres znaczeniowy rzeczownika *homoseksualista* został zawężony tylko do mężczyzn. W jego definicji pojawiają się dodatkowo (jako synonimiczne) rzeczowniki *gej* i *pederasta*, które również wykluczają użycie nazwy *homoseksualista* w odniesieniu do kobiety. Warto jednakże zauważyć, że mimo wskazanego zawężenia zakresu znaczenia rzeczownika *homoseksualista* do mężczyzn, w definicji *homoseksualizmu* w USJP mówi się o osobnikach tej samej płci, a więc nie tylko o mężczyznach.

Rzeczownik *pederasta* genetycznie (etymologicznie) jest nazwą mężczyzny odczuwającego pociąg seksualny do chłopców²⁰. Jego współczesne znaczenie – jak to pokazują analizowane definicje słownikowe – zmieniło się (poszerzyło swój zakres). W SJPD definiowany jest on za pomocą rzeczownika *pederastia* („mężczyzna uprawiający pederastię”), a ten z kolei definiowany jest jako „zбочenie płciowe”. W SJPSz *pederasta* to także „mężczyzna uprawiający pederastię” (dodatkowo w definicji pojawia się rzeczownik *homoseksuali-*

²⁰ Zob. *pederasta* w *Słowniku wyrazów obcych* W. Kopalińskiego (SWOKop): gr. *paidēraстіa* dosł. 'miłość do chłopców' od *paidēraстіs* 'dosł. kochający chłopców'. Por. wyjaśnienia pod odpowiednimi hasłami w SJPD: *paidēraстіes/paidēraстіa* od *pais*, *paidos* = dziecko, chłopiec + *erao* = kocham.

sta), ale inaczej jest tam definiowana pederastia: „uprawianie stosunków płciowych między mężczyznami; homoseksualizm męski” (znikło pojęcie zboczenia). W SWJP *pederasta* jest definiowany już bez pośrednictwa rzeczownika *pederastia* („mężczyzna mający skłonności homoseksualne, uprawiający stosunki płciowe z mężczyznami; homoseksualista”). Warto zauważyć, że mimo sugerowanej w tym słowniku synonimii między rzeczownikami *pederasta* i *homoseksualista* ich definicje nie są sformułowane identycznie. W USJP *pederasta* nie jest definiowany, a odsyła się tam do hasła *homoseksualista*.

Należy zwrócić uwagę na niefortunne użycie w definicjach rzeczownika *homoseksualista*, zawartych w SJPD, SJPSz i USJP, zwrotu *uprawiać homoseksualizm*, skoro w tych samych słownikach *homoseksualizm* jest definiowany jako „pociąg płciowy do osobników tej samej płci” (czy można uprawiać pociąg płciowy?)²¹. Poza tym występuje tu błąd *ignotum per ignotum* (*homoseksualista* jest definiowany za pomocą rzeczownika *homoseksualizm*). Lepiej byłoby użyć wyrażenia rozczłonkowanego, użytego w definicji rzeczownika *homoseksualizm*: „osoba (mężczyzna), która(-y) odczuwa pociąg płciowy do osobników tej samej płci”.

Rzeczownik *pedał* w SJPD i SJPSz definiowany jest za pomocą słowa *pederasta*, a w SWJP i USJP – za pomocą słowa *homoseksualista*. Genetycznie (i formalnie) rzeczownik *pedał* jest związany z rzeczownikiem *pederasta*, gdyż – jak podaje autor TSNP – *pedał* to zapożyczenie francuskiego *pédé*, które jest skróceniem wyrazu *pédéraste*. W SJPD, SJPSz i SWJP zakwalifikowany został jako *wulgarny*, a w USJP zastosowano przy nim tylko kwalifikatory *potoczny*, *pospolity*, co świadczyć może o pokoleniowej zmianie poczucia wulgarności tego wyrazu (czy wulgarności w ogóle). Brak również odpowiedniego hasła w SPPiW.

Rzeczownik *ciota* (który – przypomnijmy – po raz pierwszy jako nazwa homoseksualnego mężczyzny pojawił się w SJPSz) definiowany jest – podobnie jak rzeczownik *pedał* – tylko za pomocą rzeczownika *homoseksualista*, z tym że w SJPSz i SWJP dodatkowo z określeniem jego nacechowania ekspresywnego: *pogardliwie/z pogardą*. W SJPSz kwalifikowany jest stylistycznie jako *pospolity*, a w SWJP jako *potoczny* (oba kwalifikatory występują przy tym hasle także w USJP).

²¹ Nieco inaczej definiuje się *homoseksualizm* w SWJP: ‘kierowanie popędu seksualnego do osobników tej samej płci’. Jednak użycie w tej definicji rzeczownika *kierowanie* sugeruje zależność popędu seksualnego od woli osoby, której to dotyczy.

Rzeczownik *gej* w obu słownikach, w których jest odnotowany (SWJP i USJP), zdefiniowany jest tylko za pomocą słowa *homoseksualista* (w USJP kwalifikuje się go jako wyraz należący do potocznej odmiany języka). Natomiast rzeczownik *pedzio* zdefiniowany jest tylko w SWJP za pomocą rzeczownika *pederasta* (z dodatkowymi określeniami ekspresywnymi *ironicznie* i *pogardliwie*; w USJP natomiast opatrzony został kwalifikatorami *potoczny* i *pospolity*).

Rzeczownik *pedalstwo* w obu tych słownikach jest definiowany i kwalifikowany podobnie: jako wyraz ekspresywny, wyrażający pogardę wobec ogółu homoseksualistów (w USJP także z kwalifikatorem *pospolity*) i należący do nieoficjalnej (potocznej) odmiany polszczyzny.

2. Porównanie słowników polszczyzny potocznej i slangów oraz przekleństw i wulgaryzmów

W większości słowników polszczyzny potocznej i slangów oraz przekleństw i wulgaryzmów podane tam nazwy definiowane są najczęściej tylko za pomocą rzeczownika *homoseksualista* (SA, SPPAiS, SPLP, VID, SPS, MSSiMP, STGP), występującego także w formie wyrażenia przyimkowego *o homoseksualście* (SPPCz), i/lub *gej* (SPLP, VID, SPS, MSSiMP) oraz *pederasta* (SA, SPPAiS, SPPiW), w niektórych wypadkach z dodatkowymi określeniami (np. *bierny*, *czynny*). Jedynie w MSSiMP definicje są rozbudowane (niekiedy zawierają różne dodatkowe informacje, np. o pochodzeniu danej nazwy²², o znaczeniu strukturalnym²³, ale nie zawsze są to informacje prawdziwe²⁴), a w definiensach pojawiają się (obok rzeczowników *homoseksualista* i *gej*, także z określeniem *niepohamowany*²⁵) inne nazwy, jak *pedał*²⁶ oraz *cwel* i *nygus*²⁷.

Rzeczowniki *branża* i *pedalstwo* to jedyne w omawianej grupie *singularia tantum* o znaczeniu zbiorowym, choć każdy z nich o innym – jak sugerują ich

²² Zob. *cieplak*: pochodzi od słowa „Ciepło”.

²³ Zob. hasło *gejsza*, definiowane jako ‘cichy gej’ (znaczenie to wynika ze znaczeń elementów jego struktury: *gej* – ‘facet homo’, *sza* – ‘cisza’).

²⁴ Tak jest w wypadku rzeczownika *pedrył*, który jakoby ma być słowem staropolskim, przekształconym współcześnie w rzeczownik *pedał*.

²⁵ Zob. hasła *pedzio* 1. i *spedalony gej*.

²⁶ Zob. hasła: *ciepły*, *czajnik*, *fag*. W SPPCz rzeczownik *pedał* posłużył do wyjaśnienia znaczenia pokrewnej nazwy *spedałaby*.

²⁷ Zob. hasło *parówa*.

definicje – zakresie odniesienia. *Branża* jest nazwą osób obojga płci o orientacji homoseksualnej²⁸, por. też przykład użycia:

*Do tego klubu chodzą też ludzie spoza branży*²⁹,

natomiast *pedalstwo* odnosi się tylko do mężczyzn homoseksualnych³⁰.

Użycie w definicji rzeczownika *cieplak* w MSSiMP jako jego hiperonimu rzeczownika *osoba* („Osoba lubiąca kontakt fizyczny z drugą osobą o tej samej płci”) sugeruje, że *cieplak* może być także nazwą kobiety, choć dalej zaznacza się, że to „często mężczyzna”. Rzeczownik *cieplak* w znaczeniu nazwy mężczyzny o orientacji homoseksualnej stanowi od dawna element leksyki gwary miejskiej Bydgoszczy³¹, por.

*Lojalnie uprzedza mnie o pewnych niebezpieczeństwach odwiedzania takich miejsc. Bylbym – powiada – smacznym kąskiem dla cieplaków*³².

Nie pochodzi on od słowa *ciepło*, jak sugeruje autor jego definicji w MSSiMP, ale od kolejnej z wymienionych wyżej nazw, a mianowicie *ciepły* (również odnotowanym w MSSiMP i podobnie zdefiniowanym³³), która genetycznie jest przymiotnikiem użytym także w zestawieniu *ciepły brat* (jego znaczenie nie jest tu jednak związane z żadnym ze znaczeń przymiotnika *ciepły*, które odnotowuje się np. w USJP³⁴).

Ciota w SPPAiS oraz w MSSiMP, w odróżnieniu od USJP, kwalifikowany jest jako wyraz *pogardliwy*. Można zatem sądzić, że jest on używany przede

²⁸ Jego definicję podaje się tylko w MSSiMP, por. „Określenie osób o odmiennej tożsamości seksualnej”.

²⁹ MSSiMP, *branża* [podkr. – A.S.D.].

³⁰ Zob. w USJP: *pedalstwo* b) «ogół homoseksualistów» (podobnie w SPPAiS i SPPCz) i *homoseksualista* «**mężczyzna** uprawiający homoseksualizm; pederasta, gej» [podkr. – A.S.D.].

³¹ Odnotował go Jerzy Sulima-Kamiński w I tomie powieści *Most Królowej Jadwigi*, będącej literackim zapisem gwary bydgoskiej. W polszczyźnie ogólnej funkcjonuje homonimiczny rzeczownik *cieplak* w znaczeniu „prowizoryczne, ogrzewane pomieszczenie stawiane na placach budowy (czasem także na terenach sportowych), chroniące robotników i wznoszone obiekty przed zimnem i opadami, umożliwiające wykonywanie prac w okresie zimowym” (USJP z kwalifikatorami *środ. bud.*).

³² J. Sulima-Kamiński, *Most Królowej Jadwigi*, t. I, Bydgoszcz 1988, s. 94 [podkr. – A.S.D.].

³³ Z zastrzeżeniem, że odnosi się tylko do mężczyzn.

³⁴ Najbliższe wydaje się odnotowane tam znaczenie 3. *książk. przen.* a) „przychylny ludziom; serdeczny, przyjazny, życzliwy”.

wszystkim przez osoby czujące niechęć do homoseksualistów. W jego definicji, podobnie jak w definicji rzeczownika *ciota* w znaczeniu a) „z niechęcią o kobiecie”, powinno znaleźć się określenie z *niechęcią*: ‘z niechęcią o homoseksualiście’. Warto zauważyć ciekawą sugestię w MSSiMP dwóch różnych znaczeń rzeczownika *ciota*, zależnych od użytkownika: dla niehomoseksualisty *ciota* oznacza każdego homoseksualistę³⁵ (szerokie znaczenie), dla homoseksualisty – to nazwa homoseksualisty zwracającego na siebie uwagę wyglądem lub zachowaniem³⁶ (węższe znaczenie).

Potwierdzenie środowiskowego ograniczenia odniesienia rzeczownika *ciota* tylko do niektórych homoseksualistów przynosi tekst *Lubiewa*:

*Moja teoria przeginania się ciot (nie wszystkich pedałów, tylko właśnie ciotek) jest następująca. Że one przejmują te z zachowań, których kobiety wyzybyły się w procesie emancypacji*³⁷.

Zatem *ciota* / *ciotka* to homoseksualista, który upodabnia się (zachowaniem / sposobem mówienia) do kobiety (= „przegina się”³⁸).

Rzeczownik *ciotka* w SPS i SPPiW ma znaczenie odnoszące go do każdego homoseksualisty, natomiast w STGP – tylko do homoseksualistów biernych. Poza SPPiW nie jest kwalifikowany jako wulgarny. Wydaje się też, że jako zdrobnienie nie ma negatywnego zabarwienia ekspresywnego (choć w SPPiW odnotowany został przy haśle *ciota*), a używany przez samych homoseksualistów zyskuje nawet dodatni ładunek emocjonalny – jest wyrazem sympatii, czego ilustrację przynosi tekst cytowanej powieści Michała Witkowskiego, por.

*Ale tu na szczęście rządzą ciotki i jowialne starsze panie, przyśpiewuje nam z radia Maryla i Budka, tu panują papierosy Mars, kremy Eris i wspomnienie wczasów wagonowych*³⁹.

³⁵ Por. pierwszą część definicji w MSSiMP: „Pogardliwe określenie homoseksualisty”.

³⁶ Por. drugą część definicji w MSSiMP: „W środowisku gejów *ciota* to także synonim wyzywającego lub mocno zniewieściałego homoseksualisty”.

³⁷ M. Witkowski, *op.cit.*, s. 258 [podkr. – A.S.D.].

³⁸ Należy też odnotować w tym miejscu następujący fragment cytowanego utworu: „**Przeginięcie się to udawanie kobiet** [...] wymachiwanie rękami, piszczenie, mówienie »ależ przestań« i »Boże, Bożenka«”. M. Witkowski, *op.cit.*, s. 13 [podkr. – A.S.D.].

³⁹ M. Witkowski, *op.cit.*, s. 87 [podkr. – A.S.D.].

– To te **ciotki** tak same się ze sobą bawią, tak idą na kompromis, żeby się tak ubrać, żeby nikt się nie czepiał, że przebrana za kobietę⁴⁰.

Ciotki w sweterkach, apaszkach paliły papierosy, siedziały w kinowym barze [...] piły herbatę w szklankach, obgadywały się, plotkowały⁴¹.

Znaczenie rzeczownika *cwel* jest różnie definiowane: najogólniej w SPPCz ('o homoseksualiście'), w SPLP ograniczone do homoseksualistów będących więźniami⁴². Z kolei poprzez użycie w SPS i MSSiMP wyrażenia „zwłaszcza w więzieniu” nie ogranicza się tam omawianego znaczenia jedynie do więźniów, ale jest ono odnoszone tylko do homoseksualistów biernych – za takie uznaje się osoby zmuszane do odbywania stosunków homoseksualnych, które – jak można przypuszczać – nie muszą być osobami homoseksualnymi (tak też w SA, STGP). W SPPAiS rzeczownik *cwel* jest kwalifikowany jako *pogardliwy*.

Spokrewnione rzeczowniki *fag* i *faggot*⁴³ mają obcy rodowód. W krajach anglojęzycznych *faggot* jest potoczną i pejoratywną nazwą homoseksualisty⁴⁴, a *fag* jej obraźliwym wariantem amerykańskim⁴⁵.

W wypadku rzeczownika *gej* warto zwrócić uwagę na dwie tożsame, ale różnie zbudowane definicje jego znaczenia w MSSiMP: pierwszą z nich stanowi tylko rzeczownik *homoseksualista*, natomiast druga zawiera wyrażenie rozczłonkowane: „mężczyzna, który jest homoseksualistą”. Autor TSNP wskazuje na inne niż podano w USJP źródło (język) pochodzenia słowa *gej*, a mianowicie na język francuski: *gai* (w USJP: amerykański i angielski)⁴⁶. Anglojęzyczne pochodzenie rzeczownika *gej* potwierdza jego zapis w oryginalnej formie *gay* w SA (podany tam jako jedyny) i przykład jego użycia:

⁴⁰ *Ibidem*, s. 91 [podkr. – A.S.D.].

⁴¹ *Ibidem*, s. 108 [podkr. – A.S.D.].

⁴² W tym słowniku podaje się jeszcze drugie znaczenie rzeczownika *cwel* (z kwalifikatorem *wulgarny*), odnoszące go do wykonawców stosunku oralno-genitalnego, których – jak się wydaje – nie można ograniczać tylko do mężczyzn o orientacji homoseksualnej.

⁴³ Zgodnie z definicją oznaczona cyfrą 2 w MSSiMP *fag* to skrót (właściwie: skrócenie – wytnięcie) słowa *faggot*.

⁴⁴ Por. http://megaslownik.pl/slownik/angielsko_polski/95705,faggot.

⁴⁵ Por. <http://pl.wiktionary.org/wiki/fag>.

⁴⁶ Na angielsko-amerykańskie pochodzenie tego rzeczownika wskazuje się także w *Słowniku wyrazów obcych* pod red. E. Sobol (SWOSob).

Chcą udowodnić, że to, iż są „gayami” zupełnie zmienia ich sposób patrzenia na świat⁴⁷.

(użycie cudzysłowu świadczy o braku asymilacji słowa *gej* w polszczyźnie w owym czasie). Wyraz ten (prymarnie przymiotnik) zaczął oznaczać homoseksualistę (stał się rzeczownikiem) na gruncie amerykańskim⁴⁸. Być może do znaczenia angielskiego przymiotnika *gay* (‘wesoly’) nawiązuje nazwa *wesołek*.

Motywowany wyrazem *gej* jest rzeczownik w formie przymiotnikowej *gejowy* (*gej-* + *-owy*).

Za nazwy derywowane należy też uznać rzeczowniki proste zawierające w temacie morf *homo-/hom-*: *homek*, *homik*, *homos*, *homoś*, *homuś* oraz złożenia *homoerota*, *homoniepewny*, *homo-niewiadomo*, *homoser*, *homoserek*, *homospecjalista*⁴⁹. Wymienione rzeczowniki proste można interpretować jako motywowane rzeczownikiem⁵⁰ (*hom-* + *-ik/-ek/-os* lub *homo-* + *-s*), choć *homos* może być skróceniem słowa *homoseksualista*, a wyrazy *homoś* i *homuś* można uznać za spieszczenia wyrazu *homek*⁵¹, ale równie dobrze mogą być uznane za derywaty w stosunku do wyrazu *homo* (*homo-* + *-ś*; w wypadku *homuś* z alternacją *o* : *u*).

Definicje rzeczowników *homek* i *homoś* w większości słowników polszczyzny potocznej i slangów ograniczają się do rzeczownika *homoseksualista* (w SPPCz „o homoseksualiście”). Ciekawostką jest fakt, że nazwa *homek* została użyta w tytule parodii powstałego w latach 50. XX wieku komiksu *Tytus, Romek i A'Tomek* Henryka Jerzego Chmielewskiego, który brzmi *Tyfus, Homek i Erotomek*, autorstwa Bartosza Słomki (Wrocław 1995). Nazwa *homoś* w SPLP (podobnie jak w SWJP) została zdefiniowana jako ‘ekspresywne określenie homoseksualisty’. W VID rzeczownik *homik* został uznany za „pozytywne określenie

⁴⁷ „Na przelaj” 1986, nr 51, s. 5.

⁴⁸ W SWOKop można przeczytać: „**gay** [wym. gej] ang., *dosl.* ‘wesoly’, amer. slang, homoseksualista”.

⁴⁹ Zob. *homo-* w USJP: „pierwszy człon wyrazów złożonych mający znaczenie: taki sam, jednakowy, podobny, np. *homofon*, *homogamia*, *homoseksualny*”.

⁵⁰ M. Czeszewski w swoim słowniku pod hasłem *homo* odsyła do zwrotu *być homo*, który odnosi się nie tylko do homoseksualnych mężczyzn, ale i do lesbijek. Niezrozumiałe jest, dlaczego w definicji znaczenia tego zwrotu w stosunku do mężczyzn Autor użył ujemnie nacechowanego słowa *pedał* („być pedałem”), a w stosunku do kobiet nienacechowanego słowa *lesbijka* („być lesbijką”).

⁵¹ W SPPCz pod hasłem *homoś* | *homuś* informuje się, że oznaczają one „to samo co *homek*”.

mężczyzny o odmiennej orientacji seksualnej” [podkr. – A.S.D.], które wyraża tolerancję, a nawet sympatię do nazywanej za jego pomocą osoby⁵².

Z kolei rzeczownik *homoerota* (określony w SPLP jako *grubiański*) pojawia się już (wymienne z rzeczownikiem *homoseksualista*) w artykule Tadeusza Boya-Żeleńskiego zatytułowanym *Literatura „mniejszości seksualnych”*, zamieszczonym w nr. 51–52 „Wiadomości Literackich” z 1930 roku, por.:

*Istnieją homoeroci naturalni i inni – można powiedzieć – sztuczni. Skąd ci się biorą. Po większej części stwarza ich kodeks*⁵³.

Nieobecny dziś w standardowej polszczyźnie rzeczownik *homoerota* przypominał też (i zapewne ze względu na jego „niedzisiejszość” ujął w cudzysłów) Michał Witkowski w cytowanej już powieści⁵⁴, por.:

*Czy przed wojną było dokładnie tyle samo „homoerotów”? Czy gdzieś się spotykali i uprawiali seks?*⁵⁵

Znaczenie rzeczowników *homoniepewny* i *homo-niewiadomo* jako nazw homoseksualnych mężczyzn potwierdzają tylko odpowiednie definicje w STGP⁵⁶ i SPS⁵⁷. W tym ostatnim *homoniepewny* to także „ktoś uważany za homoseksualistę”. Tak też (lub podobnie) definiuje się oba te rzeczowniki w innych słownikach.

Zestawienie *kochający inaczej* to jedyna nazwa kwalifikowana jako żartobliwa (zob. odpowiednie hasło w SPLP).

Rzeczownik *parowa* (podobnie jak omówione wyżej rzeczowniki *ciota* i *cwel*) nie jest definiowany jednoznacznie w analizowanych słownikach. Naj-

⁵² Rzeczownik *homik* w formie liczby mnogiej (*homiki*) został wykorzystany jako nazwa internetowego „portalu pozytywnie homoseksualnego” (zob. <http://www.homiki.pl/>).

⁵³ T. Boy-Żeleński, *Literatura „mniejszości seksualnych”*, „Wiadomości Literackie” 1930, nr 51–52, w: T. Żeleński-Boy, *Pisma*, pod red. H. Markiewicza, t. 17, Warszawa 1956, s. 252 [podkr. – A.S.D.].

⁵⁴ Rzecz ciekawa, że użył go także (m.in.) do zdefiniowania rzeczownika *pederasta* W. Kopański, por. „pederasta homoseksualista, **homoerota**; mężczyzna uprawiający pederastię, stosunki płciowe z mężczyznami” (<http://www.sloownik-online.pl/kopalinski/F53A63E1E4BC7626C125657B00774989.php>) [podkr. – A.S.D.].

⁵⁵ M. Witkowski, *op.cit.*, s. 30 [podkr. – A.S.D.].

⁵⁶ Zob. hasło *homo*.

⁵⁷ Zob. hasło *homo-niewiadomo*.

ogólniejsze znaczenie (jako nazwy każdego homoseksualisty) przypisuje mu się w SPPCz. Węższe znaczenie – obejmujące tylko homoseksualistów biernych – ma w SA, SPPAiS, STGP, natomiast w SPS i MSSiMP definiuje się go jako nazwę mężczyzny lub więźnia zmuszanego do stosunków seksualnych. W SPPAiS wyraz ten opatrzony został kwalifikatorem *wulgarny*.

Znaczenie rzeczownika *pedał* (z kwalifikatorem *pogardliwy* w SPPAiS) w niektórych słownikach polszczyzny potocznej i slangów (poza SPPAiS, TSNP i MSSiMP) jest zawężane lub poszerzane w stosunku do jego znaczenia w SJPD, SJPSz, SWJP i USJP. W SA i STGP odnosi się go do homoseksualistów (zwykle) czynnych (znaczenie węższe: ‘niektórzy homoseksualiści’), a w SPS zakresem jego znaczenia oprócz homoseksualistów obejmuje się także mężczyzn uważanych za homoseksualistów (znaczenie szersze: ‘homoseksualiści i niehomoseksualiści’). Podobnie w SPS definiuje się rzeczowniki pochodne *pedzio* i *pedryl* (w innych słownikach jest to tylko nazwa homoseksualisty – w SPPAiS i SPPCz z kwalifikatorem *pogardliwy*). *Pedzio* z kolei w MSSiMP ma jeszcze inne znaczenie niż ‘homoseksualista’, a mianowicie „Mężczyzna dbający o siebie i swój wizerunek”. Rzeczownik ten odnotowywany jest albo bez kwalifikatorów, albo jest różnie kwalifikowany: w SPPAiS jako *lekceważący*, a w SPPCz jako *pogardliwy*. Tym samym kwalifikatorem zostały opatrzone kolejne rzeczowniki pochodne: *pedziu* (jako nazwa oboczna do rzeczownika *pedzio*) w SPPCz i *pedalstwo* we wszystkich słownikach, w których jest odnotowany.

Motywowane rzeczownikiem *pedał* są też nazwy w formie przymiotnikowej *spedałały* i *spedalony*: *pedał-* + *-ały/-ony* z obocznością *ł* : *l* (ta druga – zgodnie z informacją podaną w MSSiMP – „ma wydźwięk ironiczny/obraźliwy”).

3. Pochodzenie nazw homoseksualnych mężczyzn

3.1. Zapożyczenia wewnątrzjęzykowe:

- a) z gwary przestępczej
adidas, *ciota* (zdrobnienie: *ciotka*), *gay*, *parówa*, *pedał*, *pedryl*, *pedzio* (SA);
- b) z gwary więziennej
cwel (SA), *parówa* (MSSiMP);

c) z gwary kelnerskiej

ciepły brat (SA)⁵⁸;

d) z polszczyzny regionalnej/gwary miejskiej
cieplak.

3.2. Zapożyczenia zewnątrzjęzykowe:

gej/gay (USJP, TSNP), *fag, faggot, pedał* (TSNP).

3.3. Neologizmy słotwórcze:

homek, homik, homos, homoś, homuś, homoerota, homoniepewny, homo-niewiadomo, homoser (zdrobnienie: *homoserek*), *homospecjalista* (wszystkie motywowane rzeczownikiem *homo*),

gejowy (motywowany rzeczownikiem *gej*),

pedalstwo, pedrył, pedzio, pedziu, spedałały, spedałony (motywowane rzeczownikiem *pedał*),

gejsza (*gej* + *sza* ‘cichy/ukrywający się *gej*’, por. *gejsza* w MSSiMP),

obcisły gej (← *obcisły* + *gej*),

spedałony gej (← *spedałony* + *gej*).

3.4. Neosemantyzmy:

branża, ciepły, czajnik (lub od *czaić się?*), *gładki, lawenda, parówa, wesolek*.

4. Porównanie frekwencji i kwalifikacji nazw mężczyzn homoseksualnych w słownikach z wynikami ankiety

Frekwencja omawianych nazw we wszystkich cytowanych wyżej słownikach przedstawia się następująco⁵⁹: *ciota* (11), *pedał* (10), *pedzio* (8), *cwel* (7),

⁵⁸ W dyskusji nad referatem wygłoszonym na konferencji w Pobierowie 11 maja 2011 r., będącym podstawą powyższego artykułu, Tomasz Lisowski z UAM zasugerował, że zestawienie *ciepły brat* może być kalką z języka niemieckiego (por. *warmer Bruder*), a rzeczownik *cieplak* (podany w dalszej kolejności jako przykład zapożyczenia z polszczyzny regionalnej/miejskiej) to wynik uniwersalizacji tego zestawienia, co wydaje się możliwe z uwagi na to, że gwarę miejską Bydgoszczy (której *cieplak* jest składnikiem) cechują liczne germanizmy.

⁵⁹ W nawiasach podają liczby słowników, w których dane hasło odnotowano.

pedryl (7), *homek* (6), *parówa* (6), *cieplak* (5), *ciepły* (5), *gej/gay* (5), *homo-niewiadomo* (5), *homoś* (5), *ciepły brat* (4), *homo* (4), *homoseksualista* (4), *pedalstwo* (4), *pederasta* (4), *ciotka* (3), *homik* (3), *homuś* (3), *adidas* (2), *branża* (2), *homoniepowny* (2), *homos* (2), *homoserek* (2), *kochający inaczej* (2), *pedziu* (2), *spedalony* (2), *czajnik* (1), *fag* (1), *fagot* (1), *gejowy* (1), *gejsza* (1), *gładki* (1), *homoerota* (1), *homoser* (1), *homospecjalista* (1), *lawenda* (1), *obcisły gej* (1), *spedalały* (1), *spedalony gej* (1), *wesołek* (1).

Inną ich kolejność wyznacza znajomość nazw homoseksualnych mężczyzn wśród studentów filologii polskiej UKW⁶⁰, por.: *gej* (100%), *homo-niewiadomo* (99%), *kochający inaczej* (99%), *pedał* (99%), *ciota* (98,5%), *homoseksualista* (98,5%), *pedzio* (98,5%), *spedalony* (92%), *homo* (91%), *ciepły* (85%), *pedziu* (84%), *pedalstwo* (81%), *spedalony gej* (81%), *gejowy* (71%), *pederasta* (68%), *homoniepowny* (62,5%), *parówa* (52,5%), *branża* (48%), *gejsza* (48%), *gładki* (46%), *wesołek* (37%), *cieplak* (35%), *czajnik* (35%), *ciepły brat* (34,5%), *homoś* (34%), *homuś* (33%), *faggot* (32%), *homek* (28%), *homoserek* (28%), *obcisły gej* (27%), *homik* (26%), *homos* (24,5%), *pedryl* (24%), *lawenda* (18%), *fag* (16%), *ciotka* (6,8%).

Biorąc pod uwagę typy kwalifikatorów, jakimi opatrzone zostały w słownikach omówione nazwy, można dokonać takiego ich podziału (zob. też niżej tabele 4 i 5):

1) nazwy z kwalifikatorami stylistycznymi:

potoczny: *ciota*, *gej/gay*, *pedzio* (USJP), *homek* (SWJP), *pedalstwo* (USJP, SWJP);

pospolity: *ciota*, *pedalstwo*, *pedał*, *pedzio* (USJP);

grubiański: *homoerota* (SPLP);

psychologiczno-medyczny: *homoseksualista* (USJP), *pederasta* (USJP);

2) nazwy z kwalifikatorami ekspresywnymi:

ekspresywny: *homoś* (SWJP, SPLP);

pejoratywny: *ciota*, *pedał* (TSNP), *pedryl* (MSSiMP, TSNP);

wulgarny: *parówa* (SPPAiS), *pedalstwo* (SJPD, SJPSz, SWJP), *pedał* (SJPD, SJPSz, SWJP), *pedryl* (MSSiMP);

obraźliwy: *cieplak*, *fag*, *spedalony* (MSSiMP);

⁶⁰ W ankiecie nie znalazły się następujące nazwy: *adidas*, *cwel*, *homoerota*, *homoser*, *homospecjalista* i *spedalały*, które zostały uwzględnione w opisie już po jej przeprowadzeniu.

pogardliwy/z pogardą: *ciota* (SPPAiS, MSSiMP, SWJP), *cwel* (SPPAiS), *pedalstwo* (USJP, SWJP, SPPAiS, SPPCz), *pedał* (SPPAiS), *pedryl* (SPPAiS, SPPCz), *pedzio* (SWJP, SPPCz), *pedziu* (SPPCz);

lekceważący: *pedzio* (SPPAiS);

ironiczny: *pedzio* (SWJP), *spedalony* (MSSiMP);

żartobliwy: *homo-niewiadomo* (SPPAiS), *kochający inaczej* (SPLP);

pozytywny: *homik* (VID).

Tabela 4

Kwalifikacja nazw homoseksualnych mężczyzn w słownikach

	SJPD	SJPSz	SWJP	USJP	SPPAiS	SPPCz	TSNP	VID	MSSiMP	SPPiW
<i>cieplak</i>									obrażl.	
<i>ciota</i>		posp.	pot.	pot. posp.	pogard.		pejor.		pogard.	posp. pogard. wulg.
<i>fag</i>									obrażl.	
<i>gej (gay)</i>				pot.						
<i>homek</i>			pot.							
<i>homik</i>								pozyt.		
<i>homo-niewiadomo</i>					żart.					
<i>homoseksualista</i>				psych. med.						
<i>homoś</i>			eks-pres.							
<i>parówa</i>					wulg.					
<i>pedalstwo</i>			pot.	pot. posp.	pogard.	pogard.				
<i>pedał</i>	wulg.	wulg.	wulg.	pot. posp.	pogard.					
<i>pederasta</i>				psych. med.						
<i>pedryl</i>					pogard.	pogard.	pejor.		pejor. wulg.	
<i>pedzio</i>			iron. pogard.	pot. posp.	lekcew.	pogard.				
<i>pedziu</i>						pogard.				
<i>spedalony</i>									iron. obrażl.	

Tabela 5

Kwalifikatory nazw homoseksualnych mężczyzn w słownikach

	pot.	posp.	psych.	med.	ekspres.	pejor.	obrażl.	pogard.	iron.	lekcew.	żart.	pozyt.	wulg.
<i>cieplak</i>							x						
<i>ciota</i>	x	x				x		x					x
<i>fag</i>							x						
<i>faggot</i>													
<i>gej (gay)</i>	x												
<i>homek</i>	x												
<i>homik</i>												x	
<i>homo-niewiadomo</i>											x		
<i>homoseksualista</i>			x	x									
<i>homoś</i>					x								
<i>parówa</i>													x
<i>pedalstwo</i>	x	x						x					
<i>pedał</i>	x	x				x		x					x
<i>pederasta</i>			x	x									
<i>pedryl</i>						x		x					x
<i>pedzio</i>	x	x						x	x	x			
<i>pedziu</i>								x					
<i>spedalony</i>							x		x				

Natomiast na podstawie przeprowadzonej ankiety można dokonać następującego podziału opisywanych nazw ze względu na ich kwalifikację:

- 1) nazwy uznane za najbardziej wulgarne: *pedał* (63%), *pedalstwo* (53%), *ciota* (51%), *spedalony gej* (51%), *spedalony* (48,5%), *pederasta* (25%), *parówa* (18,5%), *pedzio* (13%), *pedziu* (10%), nie są odczuwane jako wulgarne (0% wyborów): *branża*, *cieplak*, *gładki*, *homik*, *kochający inaczej*, *lawenda*, *wesołek*;
- 2) nazwy uznane za najbardziej obraźliwe⁶¹: *ciota* (70,5%), *pedał* (70%), *spedalony* (64%), *pedalstwo* (54%), *spedalony gej* (52,5%), *ciota* (51%), *pedzio* (48,5%), *pedziu* (41%), *pederasta* (38%), *homo-niewiadomo* (36,5%), *gładki* (33%), *parówa* (29%), *ciotka* (24,5%), *ciepły* (19%), *obcisły gej* (19%), *gejowy* (18%), *gej* (16%), *homo* (15%), *homoniewny* (14%), *faggot* (13%), *pedryl* (13%), *homek* (12%), *homoś* (10%);

⁶¹ Każda z nazw została uznana za obraźliwą.

- 3) nazwy uznane na najbardziej pogardliwe: *ciota* (42%), *spedalony* (41%), *pedał* (38%), *pedzio* (37%), *pedalstwo* (34%), *spedalony gej* (33%), *homo-niewiadoso* (32,5%), *pedziu* (31%), *ciepły* (22%), *ciotka* (19%), *homoniepewny* (18%), *parówa* (18%), *pederasta* (18%), *gej* (13%), *obcisły gej* (12,5%), *homos* (11%), *homo* (10,5%), *kochający inaczej* (10,5%), nie są odczuwane jako pogardliwe (0% wyborów): *lawenda*, *wesołek*;
 - 4) nazwy uznane za najbardziej lekceważące⁶²: *homo-niewiadoso* (28%), *pedzio* (26,5%), *pedziu* (22%), *ciota* (18,5%), *homoniepewny* (18,5%), *pedał* (18%), *spedalony* (18%), *kochający inaczej* (17%), *ciepły* (16,5%), *spedalony gej* (14%), *ciotka* (12,5%), *pedalstwo* (12%), *cieplak* (11%), *homek* (11%), *homo* (11%), *pederasta* (10,5%), *gej* (10%);
 - 5) nazwy uznane za najbardziej ironiczne⁶³: *homo-niewiadoso* (35%), *kochający inaczej* (30,5%), *ciepły* (24%), *pedziu* (18,5%), *gładki* (12,5%), *ciepły brat* (11%), *cieplak* (10%), *gejowy* (10%);
 - 6) nazwy uznane za najbardziej żartobliwe: *homo-niewiadoso* (24,5%), *pedzio* (22%), *ciepły* (20,5%), *pedziu* (20,5%), *homuś* (20%), *kochający inaczej* (19%), *homos* (16%), *wesołek* (14,5%), *ciotka* (10,5%), *cieplak* (10%), *ciepły brat* (10%), *gejowy* (10%), jedyna nazwa niekwalifikowana jako żartobliwa (0% wyborów) to *fag*;
 - 7) nazwy uznane za nacechowane pozytywnie: *kochający inaczej* (19%), *homoseksualista* (12%), *wesołek* (12%);
 - 8) nazwy uznane za neutralne (nienacechowane): *homoseksualista* (78%), *gej* (68,5%), *homo* (46%), *kochający inaczej* (31%), *branża* (30%), *gejsza* (24%), *gejowy* (18,5%), *czajnik* (18%), *gładki* (15%), *ciepły* (10%), *wesołek* (10%), za całkowicie niestandardowe (0% wyborów) uznano nazwy: *obcisły gej*, *pedryl*, *pedzio*, *spedalony*, *spedalony gej*,
- por. też poniższe zestawienie badanych nazw ze wskazaniem kwalifikatora, który uzyskał najwięcej wyborów:

⁶² Każda z nazw została uznana za lekceważącą.

⁶³ Każda z nazw została uznana za ironiczną.

<i>branza</i> – nienacechowany	<i>homoserek</i> – żartobliwy
<i>cieplak</i> – lekceważący	<i>homoseksualista</i> – nienacechowany
<i>ciepły</i> – ironiczny	<i>homos</i> – pogardliwy
<i>ciepły brat</i> – ironiczny	<i>homoś</i> – żartobliwy
<i>ciota</i> – obraźliwy	<i>homuś</i> – żartobliwy
<i>ciotka</i> – obraźliwy	<i>kochający inaczej</i> – nienacechowany
<i>czajnik</i> – nienacechowany	<i>lawenda</i> – nienacechowany
<i>fag</i> – obraźliwy	<i>obcisły gej</i> – obraźliwy
<i>faggot</i> – obraźliwy	<i>parówa</i> – obraźliwy
<i>gej</i> – nienacechowany	<i>pedalstwo</i> – obraźliwy
<i>gejowy</i> – pogardliwy	<i>pedał</i> – obraźliwy
<i>gejsza</i> – nienacechowany	<i>pederasta</i> – obraźliwy
<i>gładki</i> – nienacechowany	<i>pedryl</i> – obraźliwy
<i>homek</i> – obraźliwy	<i>pedzio</i> – obraźliwy
<i>homik</i> – żartobliwy i nienacechowany	<i>pedziu</i> – obraźliwy
<i>homo</i> – nienacechowany	<i>spedalony</i> – obraźliwy
<i>homoniepowny</i> – ironiczny	<i>spedalony gej</i> – obraźliwy
<i>homo-niewiadomo</i> – obraźliwy	<i>wesołek</i> – nacechowany pozytywnie

5. Podsumowanie

Wydaje się, że powszechnie stosowaną dzisiaj nazwą mężczyzn homoseksualnych jest rzeczownik *gej* (zob. wyżej wyniki badania znajomości poszczególnych nazw przez studentów) i to nie tylko w polszczyźnie potocznej (tak jest on kwalifikowany w słownikach), ale także w polszczyźnie standardowej (używają go np. dziennikarze), i – jak sądzę – wypiera z tej odmiany wyrazy *homoseksualista* i *pederasta* (odnotowane tylko w słownikach definicyjnych polszczyzny ogólnej), które jednakże nadal w niej funkcjonują (mimo ich kwalifikacji w USJP jako terminy psychologiczno-medyczne). Te trzy rzeczowniki można uznać za synonimiczne (ich znaczenia spełniają warunek wzajemnego wynikania) i nienacechowane stylistycznie, a jako takie mogą służyć do definiowania nazw nacechowanych stylistycznie⁶⁴. W słownikowych definicjach, będących przedmiotem analizy, najczęściej używany w funkcji definiensa jest rzeczownik *homoseksu-*

⁶⁴ Zob. A. Bednarek, M. Grochowski, *Zadania z semantyki językoznawczej*, Toruń 1993, s. 35–36.

alista (rzadziej *gej*, najrzadziej *pederasta*). Niezrozumiałe jest jednak występowanie w jednej definicji (obok siebie) rzeczowników *homoseksualista* i *gej* (tak jest w każdym wypadku w VID i SPS; zob. też w SPLP: *cieplak*, *ciepły brat*, *homo* i w MSSiMP: *faggot*) czy *homoseksualista* i *pederasta* (zob. w SPPAiS: *pedał*, *pedalstwo*, *pedryl*, *pedzio*). W MSSiMP w funkcji definiensa niektórych z opisanych wyżej nazw występuje również rzeczownik *pedał* (zob. hasła: *ciepły*, *czajnik*, *fag*), który posłużył także M. Czeszewskiemu (SPPCz) do zdefiniowania nazw *spedalały* i *spedalony* (definicja zamieszczona pod hasłem *spedalały*⁶⁵ ma charakter strukturalny, por. „taki, który stał się, jest pedałem”).

Wyrażna większość nazw o nacechowaniu pejoratywnym (w tym pogardliwych i obraźliwych) świadczy o negatywnym stosunku użytkowników języka do mężczyzn homoseksualnych. W tym kontekście zwraca uwagę wyjaśnienie, jakie uzupełnia definicję hasła *faggot* w MSSiMP: „Słowa tego używamy także, żeby komuś dosrać”. Nazwy typu *faggot* mogą być (i jak pokazuje doświadczenie są) wykorzystywane jako wyzwiska⁶⁶, które mogą być kierowane także pod adresem osób heteroseksualnych. Jeśli natomiast kierowane są do mężczyzn homoseksualnych, można w takich wypadkach mówić o tzw. homofobicznej mowie nienawiści⁶⁷. Warto w tym miejscu przypomnieć głośny proces sądowy przeciwko mieszkance Szczecina, Annie S., która od sierpnia 2008 roku do momentu zakończenia procesu, tj. do początku sierpnia 2009 roku, za pomocą słowa *pedał* wyzywała swojego homoseksualnego sąsiada, 24-letniego Ryszarda Giersza⁶⁸.

⁶⁵ Pod hasłem *spedalony* autor odsyła do *spedalały*.

⁶⁶ Por. drugą część definicji **wyzwiska**, jaką zaproponował M. Grochowski: „może być ono użyte po to, aby adresat wiedział, że mówiący czuje względem niego coś złego, i żeby adresat czuł się źle z tego powodu” (SPPiW, s. 18), z definicją jednostki *ktos dosrał / dosrywa komuś*: ‘ktos₁ przygadał komuś₂’ (*dosrać* w SPPiW), zob. też w USJP: przygadać „zrobić (robić) złośliwą aluzję, uwagę; dociąć (docinać), dogryźć (dogryzać)” i dogryźć – dogryzać „sprawić (sprawiać) komuś przykrość złośliwymi uwagami; dociąć (docinać), przygadać (przygadywać)”.

⁶⁷ Znany przykładem mowy nienawiści stały się słowa piosenki *Chwasty* śląskiego rapera Bas Tajpana: „Wśród pięknych kwiatów rosną te chwasty. Popularnie to pedały i lewe niewiasty. Słowa mojej kasty to: palić, palić, palić! Strzał słowem, strzał słowem, zwyrodnalców zabić!”.

⁶⁸ Do wytoczenia opisanego procesu zdeterninowały wymienionego mężczyznę codzienne zaczepki, wulgarne komentarze dotyczące jego życia intymnego i orientacji seksualnej (np. „pedały idą ruchać się do parku”) w miejscach publicznych i w obecności obcych ludzi (zob. http://www.bezuprzedzen.org/doc/biuletyln6_web.pdf).

4 sierpnia 2009 roku sąd wydał precedensowy – jak go określono – wyrok nakazujący zaprzestania naruszania dóbr osobistych osoby homoseksualnej⁶⁹.

Nie jest nazwą homoseksualisty rzeczownik *pedofil*⁷⁰, ale jest on używany (choć niewłaściwie) jako synonim rzeczowników *pederasta* (w dzisiejszym znaczeniu) oraz *homoseksualista* i *gej* (inaczej rzecz ujmując: homoseksualnych mężczyzn utożsamia się z pedofilami). Na stronie internetowej Muzeum IV RP można przeczytać taką „definicję” nazwy *pedofil*: „według polityków Ligi Polskich Rodzin oraz aktywistów Młodzieży Wszechpolskiej i NOP-u **każdy gej**, lesbijka lub uczestnik parady równości [...]” (<http://www.spieprzajdziadu.com/muzeum/index.php?title=Pedofil>, podkr. – A.S.D.). Przykład łączenia (zestawiania) rzeczownika *pedofil* na przykład z rzeczownikiem *pedał* przynosi następujące zdanie:

*W aktach jego sprawy można znaleźć bardziej dosadne słowa sąsiadów: pedał, pedofil. Wcześniej był trzykrotnie karany za kradzieże*⁷¹.

Dowodem utożsamiania pojęć związanych z rzeczownikami *pedofil* i *pedał* jest z kolei przykład interpretacji słowa *pedał* (jako synonimu *pedofila*), jaką zamieściła jedna z osób w ramach dyskusji na internetowym forum „Gazety Wyborczej”, wywołanej wypowiedzią posłanki SLD Anity Błochowiak, która w czasie przesłuchania Adama Michnika (w komisji śledczej ds. afery Rywina) użyła słowa *pedały*⁷²:

⁶⁹ Nieżyjący już rzecznik praw obywatelskich Janusz Kochanowski (zginął w pamiętnej katastrofie lotniczej 10 kwietnia 2010 r.) zwrócił się w tymże roku 2009 do ministra sprawiedliwości o wprowadzenie do kodeksu karnego zapisu przewidującego karanie przemocy i gróźb kierowanych do osób homoseksualnych bądź biseksualnych, rozpowszechnianie lub publiczne prezentowanie treści mogących wywołać nienawiść na tle orientacji seksualnej, publiczne znieważanie grupy ludności lub poszczególnej osoby na tle orientacji seksualnej. Janusz Kochanowski chciał, żeby obraźliwe wypowiedzi na temat gejów były traktowane jak przestępstwo, za które grożą trzy lata więzienia.

⁷⁰ Zgodnie z definicjami słownikowymi odnosi się on do mężczyzny odczuwającego popęd płciowy do dzieci, zob. np. *pedofil* w SWJP.

⁷¹ „Serwis Głosu Szczecińskiego” 10.04.2011, zob. <http://www.gs24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20110327/SZCZECIN/590390158>.

⁷² Oto odpowiedni cytat: „Michnik stwierdził, że [...] kolorowe skarpetki nosili bikiniarze. – Pedały też – odparła Błochowiak, wywołując powszechne osłupienie” (*Awantura o czerwone skarpetki Anity Błochowiak*, GW 2003-10-23, zob. <http://wyborcza.pl/1,75248,1738913.html>).

Słowo *pedał* jak najbardziej **odnosić się powinno do pedofilii**. *Paidos* to po grecku dziecko. Od tego słowa biorą się terminy naukowe – *pediatra*, *pedofilia*, *pederastia*. [...] Z gwary więziennej wiemy iż **posługiwano się terminem *pedał* początkowo tylko w stosunku do pedofilów**, ale później wraz z rozpowszechnieniem słownika *grypsery* słowo *pedał* objęło również nie wiedzieć czemu homoseksualistów⁷³.

Z przedstawioną w drugiej części tej wypowiedzi interpretacją słowa *pedał* – w świetle wcześniejszych analiz – nie można się zgodzić.

W słownikach występują różnice w definiowaniu rzeczownika *pedofil*. W SJPSz i USJP (tu: definicja powtórzona ze SJPSz) definiowany jest za pomocą równie niejasnego rzeczownika *pedofilia* (kolejny błąd *ignotum per ignotum*) i opatrzony jest kwalifikatorami terminologicznymi (*psych. med.*). Natomiast w SWJP definicja składa się z wyrażen prostszych semantycznie ('mężczyzna odczuwający popęd seksualny do dzieci') i nie jest poprzedzona żadnym kwalifikatorem. W żadnej jednak z tych definicji nie pojawia się odniesienie do homoseksualnych mężczyzn.

Rozwiązanie skrótów słowników

MSSiMP – *Miejski słownik slangu i mowy potocznej*, <http://www.miejski.pl/>.

SA – S. Kania, *Słownik argotyzmów*, Warszawa 1995.

SJPD – *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, wersja elektroniczna CD, Warszawa 1997.

SJPSz – *Słownik języka polskiego PWN*, pod red. M. Szymczaka, t. I–III, Warszawa 1995.

SPLP – *Słownik polskich leksemów potocznych*, pod red. W. Lubasia, t. 1–5, Kraków 2001–2009.

SPPAiS – J. Anusiewicz, J. Skawiński, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa–Wrocław 1996.

SPPCz – M. Czeszewski, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa 2008.

SPPiW – M. Grochowski, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*, Warszawa 1995.

SPS – *Słownik Polskiego Slangu*, <http://poprzednia.univ.gda.pl/slang/>.

⁷³ http://forum.gazeta.pl/forum/w,13,8674697,,Poslanka_Blochowiak_dala_du_na_oczach_partii_.html?v=2&wv.x=1 [podkr. – A.S.D.].

- STGP – K. Stepniak, *Słownik tajemnych gwar przestępczych*, Londyn 1993.
- SWJP – *Słownik współczesnego języka polskiego PWN*, pod red. B. Dunaja, t. I–II, Warszawa 1999.
- SWOKop– W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, <http://www.slownik-online.pl/index.php>.
- SWOSob – *Słownik wyrazów obcych*, pod red. E. Sobol, Warszawa 2002.
- TSNP – B. Chaciński, *Totalny słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków 2007.
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, wersja elektroniczna CD, Warszawa 2008.
- VID – *Vasidas*, <http://www.vasidas.tk/>.

THE NAMES OF HOMOSEXUAL MEN IN THE CONTEMPORARY POLISH LANGUAGE

Summary

Keywords: the names of homosexuals, definitions, qualifiers

Changes in calling homosexual men can be seen by examining and comparing the contents of basic definitional dictionaries of Polish language for the last 50 years, as well as colloquial Polish language dictionaries, including the latest online dictionaries Polish language colloquial and slang. Latest from the Polish language dictionaries overall (*Uniwersalny słownik języka polskiego*, ed. S. Dubisz) include a few names of male homosexuals: *ciota*, *gej/gay*, *homoseksualista*, *pederasta*, *pedalstwo*, *pedał*, *pedzio*.

In colloquial Polish language dictionaries were such other names as *adidas*, *ciepły brat*, *homoerota*, *homoser*, *homoserek*, *homospecjalista*, *kochający inaczej*, *lawenda*, *spedalały*. The terms that appeared only in the online dictionaries are: *czajnik*, *fag*, *fag-got*, *gejowy*, *gejsza*, *gładki*, *obcisły gej*, *spedalony gej* and *wesołek*. Can be observed numerous differences in qualification and define the names of homosexual men among the above cited dictionaries.

It seems that the commonly used today the name is *gej* and not only in colloquial Polish language, but also in standard Polish language, and – I think – the noun displaces from the variety of Polish the words *homoseksualista* and *pederasta*. A clear majority of pejorative names (including contemptuous and offensive names) show negative attitude of speakers to homosexual men.